

БОНДАРЕНКО ГАЛИНА

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

BONDARENKO HALYNA

a Ph.D. in History, a leading research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskyi Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology Ukrainian National Academy of Sciences

Бібліографічний опис:

Бондаренко, Г. (2019) [Рецензія] Мушкетик Л. Сучасна угорська етнологія: осередки, напрями досліджень, персоналії. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2017. 400 с. *Народна творчість та етнологія*, 5 (381), 113–115.

Bondarenko, H. (2019) [Review] Mushketyk L. Current Hungarian Ethnology: Centres, Researches Trends, Persons. Kyiv: NASU M. Rylskyi IASFE, 2017, 400 pp. *Folk Art and Ethnology*, 5 (381), 113–115.

Мушкетик Л. Сучасна угорська етнологія: осередки, напрями досліджень, персоналії. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2017. 400 с.

У добросусідських взаєминах між державами багато важать знання їх історії та культури, об'єктивне наукове тлумачення соціополітичних реалій. Україну з Угорщиною здавна поєднують географічна близькість, спільна історія, економічні інтереси. Вплив геополітичних факторів на сучасному етапі актуалізував певні протиріччя в міждержавних стосунках, вирішення яких, особливо у сфері освіти, культури, потребує ґрунтовного наукового вивчення. Упродовж останніх років у гуманітарних виданнях зростає кількість публікацій, присвячених Угорщині, історичним, політичним аспектам українсько-угорських взаємин. На жаль, серед них відсутні праці з народознавства, етнології, хоч саме такі роботи ознайомлюють з культурою народу, його ментальністю, з образом країни, відображеним у народній творчості, із системою цінностей етносу. Монографія Лесі Мушкетик «Сучасна угорська етнологія: осередки, напрями досліджень, персоналії» (К., 2017) – одне з видань, що заповнює цю нішу, знайомлячи українську наукову спільноту з історією, проблематикою та сучасними тенденціями розвитку угорського народознавства. Книга стала підсумком багаторічної праці дослідниці на теренах угрознавства, вивчення слов'янсько-угорських та українсько-угорських контактів у науці та культурі, українсько-угорського співробітництва в межах міжнародних угод і проєктів. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та літератури, іменного покажчика. Оригінальність рецензованого видання в тому, що поряд з науково-теоретичним осмисленням авторкою історії та набутків угорської етнології уміще-

но одинадцять публікацій угорських дослідників (у додатках). У підібраних і перекладених Л. Мушкетик (вона є також фаховим перекладачем) роботах колег проілюстровано різні напрями досліджень та їх методів, подано характеристики етнокультурних явищ традиційної культури угорців та національних меншин, розглянуто сучасні наукові виклики. В угорській науці термін *етнологія* часто використовується як загальне поняття, може заміняти або включати термін *етнографія*, однак загалом під ним розуміють позаєвропейські (рідше європейські) студії віддалених народів, що перебувають на різних рівнях суспільного розвитку. Традиційно фольклористика також вважається частиною етнології.

Відправною точкою теоретичних досліджень з етнології угорськими дослідниками вважається стаття Л. Катона «Етнографія, етнологія і фольклор» (журнал «Етнографія», 1890 р.), у якій були зібрані та проаналізовані всі відомі на той час стандарти європейської етнології¹. На сучасному етапі угорська етнологія так само займає високе місце в європейській науці. Цьому значною мірою сприяла її рання структуризація як окремої наукової галузі та інституціоналізація. Л. Мушкетик досліджує організаційну мережу етнографічних осередків Угорщини, яка охоплює і центри поза межами країни, зокрема в Трансильванії. Угорське етнографічне товариство (голова Ш. Бодо), що є одним з найдавніших у Європі, залучає широке коло науковців, громадськість та угорські етнографічні музеї. Серед них – унікальний за своєю колекцією, архівами, видавничою базою Угорський етнографічний музей-скансен у Будапешті. Особливе місце авторкою відведено діяльності Інституту етнографічних досліджень Центру гуманітарних наук Угорської Академії наук (далі – ІЕД; директор Б. Балог) – провідній установі в цьому напрямі. Упродовж існування закладу тут працювало чотири академіки – Дюла Ортутаї, Бела Гунда, Ласло Коша, Аттила Паладі-Ковач. До речі, усі вони тією чи іншою мірою у своїх працях згадували про фольклорні й етнографічні зв'язки угорців та українців-русинів. Приміром, А. Паладі-Ковач розглянув історію українських міграцій і поселень у XVIII–XIX ст. на території північно-східної Угорщини (с. 25). Саме на базі ІЕД створено такі фундаментальні синтетичні праці, як «Угорський етнографічний словник» у п'яти томах, «Етнографічний атлас» у дев'яти томах, «Угорський каталог казок» у десяти томах, упродовж 1988–2011 років опубліковано фундаментальне синтетичне видання «Угорська етнографія у восьми томах» (власне, у дев'яти), що є найбільшою нині працею з етнографії та фольклору Угорщини.

У рецензованій праці згадано й інші академічні заклади, зокрема під егідою Інституту музичних досліджень УАН діють відділ досліджень музичного фольклору та відділ народного танцю, а в Архіві Бели Бартока зберігаються також українські пісні, зібрані ним власноруч. Серед інших важливих осередків Л. Мушкетик називає також Європейський інститут фольклору, що функціонує в рамках ЮНЕСКО, та Дім традицій. Окремим аспектом дослідження є етнологічні студії в університетських центрах, зокрема в Будапештському університеті імені Лоранда Етвеша, де в Інституті етнографії діє кафедра предметної етнографії та фольклору; а також ідеться про кафедру етнографії та культурної антропології (найдавніша в Угорщині кафедра етнографії) Сегедського університету; кафедру етнографії та культурної антропології Університету Печа та ін. Викликає захоплення перелік спеціалізованих видань (часописів, щорічників, книжкових серій етнологічної тематики), що готують і публікують університети, музеї та інші осередки. Це, зокрема, такі серії: «Спосіб життя і традиція», «Тематичні праці з антропології», «Фольклор в історії угорської культури», «Праці з циганознавства», «Знаменні дні». Серед численних періодичних видань як найвагоміші Л. Мушкетик згадує часописи та щорічники «Ethnographia», «Етно-знання» (*Ethno-lore*), «Tabula», «Етнографічний горизонт» (*Néprajzi Látóhatár*), «Етнографічні праці» (*Néprajzi Dolgozatok*), «Acta Ethnographica Hungarica» та ін.

На думку Л. Мушкетик, визначальною рисою угорської етнології є збереження нею історичних традицій та народоцентричність: «Водночас угорська етнографія та фольклористика залишаються традиційними науками, позначеними незмінним інтересом до розвитку власного народу в часі і просторі, тотального обстеження його етнографічних груп та спільнот, станів, конфесій, регіонів, місцевостей та ін., різноманітних царин матеріальної та духовної культури, історичної етнографії як органічної складової країнознавства» (с. 5). У дослідженнях угорських етнологів представлені такі напрями: етнорегіоналістика (А. Паладі-Ковач, Л. Лукач та ін.), екологічна антропологія (Б. Андрашфалві, Л. Коша, Ю. Каталін та ін.), а також історія природи чи історична екологія (Т. Беллон, В. Дюла), етнологія ремесла, промисловості (О. Домонкош, Я. Балі, А. Югас, Й. Гала), етнологія релігії (Г. Барна, Е. Барта, Д. Барт та ін.). Після 1990-х років активізувалося вивчення народної культури угорської діаспори. Польова робота триває на території Словаччини (Й. Ліска), Трансильванії в Румунії (В. Кесег, Ф. Пожонь) та ін. Свого часу в Закарпатті було опубліковано чимало збірок місцевого угорського фольклору. Дослідження національних меншин Угорщини провадяться й нині. Авторка монографії аналізує студії, присвячені проблемам ідентичності, менталітету, міжетнічних контактів (З. Уйварі), символіці (М. Гоппал), питанням протоісторії та етногенезу угорського народу (П. Вереш). Саме ці проблеми часто політизуються, тому під час їхнього висвітлення надзвичайно важлива наукова об'єктивність. Л. Мушкетик також подала фаховий аналіз сучасного стану угорської фольклористики. Дослідниця розглянула діяльність архівних установ у справі публікації фольклорних джерел (наприклад, Архів народних вірувань, Архів угорських історичних переказів та ін.), проаналізувала сучасні корпуси різножанрових видань фольклору, науково-організаційну роботу в цій царині. Відзначається зацікавленість дослідників темами трансцендентних явищ, шаманізму, а також модерними процесами, пов'язаними з інформаційним суспільством, – графіті, Інтернет-фольклор, СМС-фольклор, уфо-історії, масова культура.

Написанню монографії передувала багаторічна робота Л. Мушкетик з джерелами, зокрема й у межах спільних наукових проектів між ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України та Інститутом етнографічних досліджень УАН. Про завдання та результати роботи за проектами також ідеться в дослідженні. Книга Л. Мушкетик є цікавим і потрібним виданням, що репрезентує вагомий напрацювання угорської етнології, рівень якої сьогодні один з найвищих у сучасній європейській науці. Вражає рівень дослідженості угорськими етнологами культури свого етносу та масштабність народознавчих видань, значна частина яких перекладена англійською та іншими європейськими мовами. Хочеться вірити, що сподівання авторки на те, що «ознайомлення з кращими здобутками етнологічної науки сусідньої європейської держави відкриє для українського читача нові обрії знань, допоможе краще усвідомити власні надбання і цінності, роль народної культури у розвої національної, стимулюватиме поступ народознавства в нашій країні» (с. 6) здійсняться.

Примітка

¹ Iván Balassa and Gyula Ortutay. Hungarian ethnography and folklore. 1979. URL : <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/5.html>.